

٢٢٦

إِنَّ هَذِي الْكَاسَ الطَّرِيفَةَ صَنَعًا
كُسِرَتْ ثُمَّ أُلْقِيَتْ فِي الطَّرِيقِ
لَا تَطَّأُهَا وَبِكَ أَحْتَقَارًا فَقَدَمَا
صَنَعُوها مِنْ كَأْسِ رَأْسِ سَحِيقِ

٢٢٧

رَاقَ الصَّبَاحُ فَقُمَ أَرِقٌ بِزُجَاجَةٍ
بَاقِي سَلَاقَةٍ لَيْلِنَا يَاسَاقِي
ثُمَّ أَسْقَنِي كَأْسًا وَبَادِرَ لَحْظَةٍ
مِنْ عَمِرْنَا سَتَرُولُ فَالْعَدُّ بَاقِي

۲۲۶

این کاسه که بس نکوش پرداخته‌اند
بشکسته و در رهگذر انداخته‌اند
زنهار بر او قدم بخواری تنهی
کان کاسه ز کاسهای سر ساخته‌اند

۲۲۷

صبحی خوش و خرمست خیزای ساقی
در شیشه کن آن شراب از شب باقی
جامی بمن آور و غنیمت میدان
این یکدمه تقدرا و فردا باقی

حرف الكاف

٢٢٨

يَا قَلْبُ إِنَّ يَمَحُكَ ذَا الدَّهْرِ الْأَسَى
وَسَوْفَ تَجْعَلُكَ بِأَغْبِيَالٍ حَيَاتِكَ
فَاغْنِمِ بِذَا الرُّوضِ أَوْقَاتَ الْهِنَا
قَبْلَ أَمْتِ زَاجِ نَبَاتِهِ بِفَانِكَ

٢٢٩

الْأَتَدَى إِلَهٌ يَغْتَرِيكَ وَلَا
يَضِقُ بِكَ الْعَيْشُ وَأَطْرَحَ كَمَدَكَ
وَلَا تَرِيمُ الرُّوضِ وَالْحَيَاةَ وَطَبْ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَعْصِرَ التَّرَى حَمْدَكَ

— ٨٤ —

۲۲۸

ای دل چو زمانه میکند غمناکت
از تن برود زود روان پاگت
بر سبزه نشین و خوش بزی روزی چند
زان پیش که سبزه بردمد از خاکت

۲۲۹

مگذار که غصه در کنارت گیرد
واندوه مجال روزگارت گیرد
مگذار دمی کنار آب و لب کشت
زان پیش که خاک در حصارت گیرد

٢٣٠

الْقَيْتَ فِي كُلِّ مَسْجِدٍ شَرَّكَاءَ
وَقُلْتَ مَنْ يَحْطُ خَطْوَةَ هَلَكَا
بِالذَّنْبِ أَغْرَيْتَنِي وَتَنْسُبُ لِي
دُنَاوُ كُلِّ الْأَحْكَامِ فِي يَدِ كَا

٢٣١

فَمُ وَدَّعَ قَعَمَ عَالِمٍ سَوْفَ يَفْنَى
وَأَعْتَمَ لِحْطَةَ السَّرُورِ لَدَيْكَ
إِنْ يَكُنْ فِي الزَّمَانِ أَذَى وَفَاءُ
لَمْ أَصِلْ نَوْبَةَ الْهِنَاءِ إِلَيْكَ

٢٣٢

كَيْفَ يَحُومُ الْقَلْبُ يَوْمًا عَلَى
عَبْرِكَ أَوْ يَنْغِي هَوَى مَعَ هَوَاكَ
إِنْ دُمُوعِي لَمْ تَدَعْ لِحْطَةَ
عَيْنِي تَرْنُو لِحْيَبِ سِوَاكَ

— ٨٥ —

التقريب

۲۳۰

در رهگذرم هزار جا دام نهی
گوئی که بگیرمت اگر گام نهی
یکذره جهان ز حکم تو خالی نیست
حکمم تو کنی وعاصیم نام نهی

۲۳۱

بر خیز و مخور غم جهان گذران
خوش باش و دمی بشادمانی گذران
در طبع جهان اگر وفائی بودی
نوبت بتو خود نیامدی از دگران

۲۳۲

گرد دگری چگونه پرواز کنم
با عشق توئی چگونه آغاز کنم
يك لحظة سرشك دیده می نگذارد
تا چشم بروی دگری باز کنم

٢٣٣

قُلْتُ سَأَتْرُكُ الشَّرَابَ ثَابِتًا
فَهُوَ دَمُ الْكَرِيمِ وَلَسْتُ أَسْفِكُهُ
قَالَ لِي الْعَقْلُ أَجِدًا قُلْتُ ذَا ؟
قُلْتُ لَقَدْ مَارَحْتُ كَيْفَ أَتْرُكُهُ ؟

٢٣٤

بِأَمْنٍ يَفِكِرُ لَيْلَهُ وَنَهَارُهُ
بِالْعَيْشِ هَلَا خِفْتُ يَوْمَ رَدَا كَأَ
إِرْجَعُ لِنَفْسِكَ وَأَصْحُ وَأَنْظُرُ لِحَظَّةٍ
فِعَلِ الزَّمَانِ وَصُنْعِهِ بِسِوَاكَ

٢٣٥

أَنَا عَبْدُكَ الْعَاصِي فَأَيْنَ رِضَاكَ
وَلَقَدْ دَخَى قَلْبِي فَأَيْنَ سَنَاكَ
إِنْ كُنْتَ تَمَعَا الْجِنَانَ بِطَاعَةٍ
يَكُ ذَا لَنَا بَيْعًا فَأَيْنَ عَطَاكَ

— ٨٦ —

التغزيب

۲۳۳

گفتم که دگر بادهء گلگون نخورم
می خون رزاست و دیگر خون نخورم
پیر خردم گفت بجد میگوئی
گفتم که مزاح میکنم چون نخورم

۲۳۴

ای مانده شب و روز بدنی نگران
اندیشه نمیکنی تواز روز گران
آخر نفسی بین و بازای بخود
کایام چگونه میکند باد گران

۲۳۵

من بنده عاصیم رضای تو کجاست
تاریک دلم نور وصفای تو کجاست
مارا تو بهشت اگر بطاعت بخشی
این بیع بود لطف و عطای تو کجاست

حرف اللام

٢٣٦

أَصْبَحْتُ بِالسُّكْرِ وَالصَّهْبِ مُفْتَنًا
فَقِيمٌ يَكْثُرُ لِي هَذَا الْوَرَى الْعَذْلَا
يَا لَيْتَ كُلَّ حَرَامٍ مُسْكِرٍ لَا أَرَى
فِي الْكَوْنِ كُلِّ فِتْنٍ مِنْ ذَنْبِهِ ثَمِيلًا

٢٣٧

عِشْ وَأَبْنَةَ الْكَرِّمِ فِي هَنَاءٍ
وَأَشْرَبْ وَدَعِ بَاطِلَ الْخَيَالِ
فَالْيَفْتُ مَعَهَا تَكُنْ حَرَامًا
أَطِيبُ مِنْ أَمِهَا الْخَلَالِ

— ٨٧ —

۲۳۶

افتاده مرا با می و مستی کاری
خلقم ز چه میکند ملامت باری
ای کاش که هر حرام مستی دادی
تا من بجهان ندید می هشیاری

۲۳۷

در سر مگذار هیچ سواد می محال
می خور همه ساله ساغر مالا مال
با دختر رز نشین و عیشی میکن
دختر بحرام به که مادر بحلال

انتہی

التقريب

٢٣٨

أَرَى كُلَّ خِلَانِ الْوَفَاءِ تَفَرَّقُوا
فَبَيْنَ صَرِيحٍ لِلرَّدى وَقَتِيلِ
شَرِبْنَا شَرَابًا وَاحِدًا غَيْرَ أَنَّهُمْ
بِهِ تَمَلُّوا مِنْ قَبْلِنَا بِقَلِيلِ

٢٣٩

أَيَا قَلْبُ مَا تَدْرِي بِسِرِّ أَوْلِي النَّهْيِ
وَلَسْتُ لَذَا الرَّمْزِ الدَّقِيقِ تَرَى حَلًّا
مِنْ الرَّاحِ فَاصْنَعْ هَاهُنَا لَكَ جَنَّةً
فَتَمَّ جَنَّاتُ هَلْ تَفُوزُ بِهَا أَوَّلًا

٢٤٠

كَسَرْتُ كَوْزًا لِلِطَّلَا عَنْ جَبَلِ
إِذْ كُنْتُ نَشْوَا نَاسِلِيبِ الْعَقْلِ
فَرَّاحَ يَدْعُو بِلِسَانِ الْحَالِ
مِثْلَكَ قَدْ كُنْتُ وَتَعْدُو مِثْلِي

— ٨٨ —

التغزيب

۲۳۸

یاران موافق همه از دست شدند
در پای اجل یگان یگان پست شدند
خوردیم ز یکشراب در مجلس عمر
دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند

۲۳۹

ای دل تو بسر این معمی نرسی
در نکته زیرکان دانا نرسی
اینجا زمی لعل بهشتی بر ساز
کانجا که بهشت است رسی یا نرسی

۲۴۰

بر سنگ زدم دوش سبوی کاشی
چون مست بدم که کردم این او باشی
یا من بزبان حال میگفت سبو
من همچو تو بوده ام تو چون من باشی

٢٤١

لَيْسَ يَذْرِي سِرَّ الْوُجُودِ ابْنُ أَتَى
وَيَكُونِيهِ تَحَارُّ الْعُقُولِ
مَا أَرَى الْفَتَى سِوَى الرُّمُسِ مَتَوَى
وَهُوَ لَهْفِي حِكَايَةَ سَطَّوَلِ

٢٤٢

إِنْ مِتُّ فَأَكْتُمُوا رُفَاتِي وَأَجْعَلُوا
آخِرَ أَمْرِي غِظَةً بَيْنَ الْمَلَأِ
وَبِالْطَّلَا أُمِرْ جُوا ثَرَايَ وَأَصْعُوا
مِنْ طِينِهِ غِطَاءَ رَاقِدِ الطَّلَا

٢٤٣

ذَا يَوْمِكَ رَاقٍ وَالْهَوَاءُ أَعْتَدَلَا
وَالرَّوْضُ يَوْمًا كَيْفَ الْغُيُوثِ أَعْتَسَلَا
وَالْبَلْبَلُ بِالنَّهَارِ نَادَى جِدَلَا
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ لَا كُؤُسَ الرِّاحِ جَلَا

— ٨٩ —

التغزيب

۲۴۱

در پرده اسرار کسی را ره نیست
زین تعبیه جان هیچکس آگه نیست
جز در دل خاک هیچ منزلگه نیست
آفسوس که این فسانه هم کوتاه نیست

۲۴۲

چون مرده شوم خاک موا گم سازید
احوال مرا عبرت مردم سازید
پس خاک و گلم بیاده آغشته کنید
وز کالبدم خشت سرخم سازید

۲۴۳

روزی است خوش و هوانه گرم است و نه سرد
ابر از رخ گلزار همی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد
فریاد همی زند که می باید خورد

٢٤٤

يَا صَنِي قُمْ وَأُتِي مَعْبَادًا
وَحُلَّ فِي حُسْنِكَ لِي مَا أَشْكَرًا
وَهَاتِي كَوْرَ الْمَدَامِ قَبْلَ أَنْ
يُصْنَعَ مِنْ رُفَاتِنَا كَوْرُ الْعِيَالِ

٢٤٥

خَبَامُ طِبِّ إِنْ نِلْتَ نَشْوَةَ قَرْقَفٍ
وَحَبَاكَ وَرَدِيَّ الْخُذُودِ وَصَالَا
إِنْ كَانَ عَاقِبَةُ الْوُجُودِ هِيَ الْفَنَاءُ
فَأَفْرُصُ فَنَّاكَ وَعِشْ سَعِيدًا بَالَا

٢٤٦

إِذَا نِلْتَ رِطْلِي قَرْقَفٍ فَاحْضُرْ جَاهَهَا
بِكُلِّ أَجْتِمَاعٍ رَاقٍ أَوْ مَحْفَلٍ حَالِي
فَمَا يَعْتَنِي بَارِي الْوُجُودِ بِشَارِبٍ
لِمِثْلِكَ أَوْ يَهْتَمُّ فِي ذَقْنِ أَمْشَالِي

— ٩٠ —

التقريب

۲۴۴

بر خیز ویا بتا برای دل ما
حل کن بجمال خویشتن مشکل ما
يك كوزه مي يار تانوش كنيم
ز آن پیش که کوزها کنند از گل ما

۲۴۵

خیام اگر زباده مستی خوش باش
بالاله رخی اگر نشستی خوش باش
چون عاقبت کار جهان نیستی است
انگار که نیستی چوهستی خوش باش

۲۴۶

گر زانکه بدست افتد از می دومی
می نوش بهر محفل وهر انجمنی
کانکس که جهان ساخت فراغت دارد
از سبلت چون توئی وریش چو منی

٢٤٧

دَعِ الْمَاضِي وَمَا سَيَّجِي وَأَنْعَمِ
وَطَبْ نَفْسًا بِكَاسَاتِ الشَّمُولِ
وَأَنْفُسًا مُعَارَاتٍ فَأُطْلِقِ
سَرَاخَ النَّفْسِ مِنْ قَيْدِ الْعُقُولِ

٢٤٨

أَخَذْتُ بِدَقَرِ الْأَيَّامِ فَلَا
فَجَاءَ نِدَاءُ ذِي ذَوْقٍ وَعَذَلِ
سَعِيدٌ مَنْ لَهُ إِلْفٌ كَبْدَرِ
يُنِيرُ وَلَيْلَةً فِي طُولِ حَوْلِ

٢٤٩

كُلَّمَا قَدْ رَأَيْتَ فِي الدَّهْرِ وَهْمُ
وَالَّذِي قُلْتَ أَوْ سَمِعْتَ خِيَالُ
بَاطِلًا قَدْ غَدَوْتَ فِي الْأَرْضِ تَعْدُو
وَكَذَا الْإِزْوَاءُ فِي الدَّارِ آلُ

- ٩١ -

التقريب

۲۴۷

آن به که ز جام باده دل شاد کنید
وز نامده و گذشته کم یاد کنید
وین عاریتی روان زندانی را
يك لحظه ز قید عقل آزاد کنید

۲۴۸

از دفتر عمر خود گشودم فالی
نا گاه ز سوز سینه صاحب حالی
گفتا که خوش آنکسی که در خانه او
یار است چو ماهی و شبی چو نسالی

۲۴۹

دنیا دیدی و هر چه دیدی هیچ است
وان نیز که گفتی و شنیدی هیچ است
اندر همه آفاق دویدی هیچ است
و آن نیز که در خانه خریدی هیچ است

٢٥٠

أَعِيبُ الطَّلَا عَمْدًا وَمِثْلِي ذُو حِجْجِي
لَهُ يَغْتَدِي عِنْدَ النَّهْيِ شُرْبَهَا سَهْلًا
دَرَى اللَّهُ قَدَمًا بَارْتِشَافِي لِلطَّلَا
فَإِنْ أَجْتَنِبَهَا يَنْقَلِبُ عِلْمُهُ جَهْلًا

٢٥١

يَا نَدِيبِي أَدِرُّ عَقِيقَ الْحُمَيَّا
وَأَرْحَنِي مِنْ هَمِّ قِيلٍ وَقَالَ
وَأَسْعَ فِي كُوزِهَا فَسَوْفَ تُسَوِّي
مَنْ ثَرَانَا كُوزًا أَكْفُ اللَّيَالِي

٢٥٢

يَا قَلْبُ هَبْ أَنَّكَ نِلْتَ الْأَمَلَا
وَرَوْضُ أَفْرَاحِكَ بِالنَّبْتِ حَلَا
فَلَسْتُ فِي رَوْضِ النَّاسِوَى نَدَى
هُوَ لَدَى اللَّيْلِ وَفِي الصُّبْحِ عَلَا

— ٩٢ —

التقريب

۲۵۰

من می خورم و هر که چو من اهل بود
می خوردن او نزد خرد سهل بود
می خوردن من حق زازل میدانست
گر می نخورم علم خدا جهل بود

۲۵۱

در ده می لعل مشکبو ای ساقی
تا باز رهم ز گفتگو ای ساقی
يك كوزه می بده از آن پیش که دهر
خاك من وتو کند سبو ای ساقی

۲۵۲

ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر
باغ طربت بسبزه آراسته گیر
وانگاه بر آن سبزه شی چون شبنم
بنشسته وبا مداد بر خاسته گیر

جدول الخطأ والصواب

بالرغم عن اجتهادنا في التصحيح فقد وقعت اغلاط تشكيكية
 رأينا من الواجب تنبيه القاري اليها راجين منه تصحيحها قبل قراءة
 الكتاب لئلا تشوه في نظره معاني الرباعيات الجميلة .

رقم الرباعية	الخطأ	الصواب
٥	فَنَدَّاعَتْ	قَدْ تَدَّاعَتْ
٨	اخلاي	أَخْلَايَ
١٢	عُمُرُ	عُمُرُ
١٧	لِي	لِي
١٨	لَهْفِي	لَهْفِي
٢١	الْثَرَى	الْثَرَى
٣٨	ظَلُّ	ظَلُّ
٤٤	كَفَّا	كَفَّا
٤٦	أَخْتَرْتُ	أَخْتَرْتُ
٥٢ ف	مِירו	مِيزَن
٥٦	مَعْلَشْتَه	مَعْلَشْتَه
٥٨	وَحْدِي	وَحْدِي
٦٠	يَمَرُّ	يَمَرُّ

ان رباعية ٨٤ الفارسية يجب ان تكون مكان ٨٧ ورقم

٨٧ مكان ٨٦ ورقم ٨٦ مكان ٨٥ ورقم ٨٥ مكان ٨٤

٢٥٣

كَمْ ضَرَبْتَ فِي كُلِّ قَضِيرٍ وَتَحَةٍ
وَإِيَّيَا كَنْ أَوْ فَلَاةٍ وَسَهْلًا
لَمْ تَجِدْ مَنْ يَقُولُ مَنْ عَادَ مِنْ دَا
لِكَ الطَّرِيقِ الَّذِي مَضَى فِيهِ قَبْلًا

٢٥٤

أَنْظُرْ لِسَوْءِ فِعَالٍ أَفْوَكَ السَّمَاءِ
وَأَنْظُرْ لِذَهْرِكَ مِنْ رِفَاقِكَ خَلِي
مَا أَسْطَعَتْ فَأَهْنِ الْيَوْمَ لَا تَنْظُرْ غَدًا
أَوْ مَا تَنْفُسِي وَأَنْظُرْ لِلْحَالِ

٢٥٥

أَجِبْ بِهَذَا الْكَوْنِ طَرِي مُدَقِّدًا
وَأَمِينُ فِيهِ فِكْرَةً وَتَأَمَّلًا
فَسُبْحَانَ رَبِّي كُلِّ شَيْءٍ نَظَرْتَهُ
رَأَيْتُ يَدَ يَأْسٍ لِعَيْنِي مَمْنَلًا

— ٩٣ —

۲۵۳

بسیار بگشتیم بگرد در ودشت
اندر همه آفاق بگشتیم بگشت
از کس نشیندیم که آمد زین راه
راهی که برفت راه رو باز نگشت

۲۵۴

زین کنید گردنده بد افعالی بین
واز جمله دوستان جهان خالی بین
تا بتوانی تو یک نفس خود را باش
فردا منگر دی مطلب حالی بین

۲۵۵

زینگونه که من کار جهان میبینم
عالم همه را یگان یگان میبینم
سبحان الله بهر چه در مینگرم
نا کامی خویشتر در آن میبینم

٢٥٦

نَفْسِي الْفِدَاءُ لِكُلِّ كُفٍّ عَارِفٍ
أَهْوَى عَلَى قَدَمَيْهِ غَيْرَ مُبَالٍ
أَتَرِيدُ مَعْرِفَةَ الْجَحِيمِ بِكُتُبِهَا
إِنَّ الْجَحِيمَ لَصَحْبَةُ الْجِبَالِ

٢٥٧

بَادِرْ زَمَانَكَ وَأَحْسُ الرِّاحَ صَافِيَةً
فَالْعُمُرُ يَوْمَانِ لَنْ تَلْقَاهُ إِذْ كَمَلَا
تَدْرِي بِدُنْيَاكَ نَحْوَ الْعَدَمِ سَائِرَةً
فَكُنْ نَهَارًا وَلَيْلًا بِالطَّلَا ثَمَلًا

٢٥٨

فَمَ هَاتِيهَا وَرُدِّيَّةً مِسْكِيَّةً
وَدَاوِ مِنْ هَذَا الْفُؤَادِ أَلَمَالًا
وَإِنْ تَرَمَّ مُمْرٌ حَاجِلُو الْأَسَى
فَأَحْضِرِ الْعُودَ وَيَاقُوتَ الطَّلَا

— ٩٤ —

التعريب

۲۵۶

جانم بفدای آنکه او اهل بود
سر بر قدمش اگر نهی سهل بود
خواهی که بدانی یقین دوزخ را
دوزخ بجهان صحبت نا اهل بود

۲۵۷

روزی دو که مهلتست می خورمی ناب
کین عمر دو روزه در نیایی دریاب
دانی که جهان رو بخرابی دارد
تو نیز شب و روز ز می باش خراب

۲۵۸

بر خیز و دوی این دلتنگ یار
آن بادهء مشکبوی گلرنگ یار
اجزاء مفرح غم از میخواستی
یا قوت می و پریشم چنگ یار

٢٥٩

أَيَا مَنْ أَتَىٰ بِي لِلْوُجُودِ بِقِدْرَةٍ
وَرُبِّيتُ فِي نِعْمَانِهِ أَتَدَلُّ
سَامِتِينَ الْعِصْيَانَ مَائَةً حَبَّةَ
لَا أَعْلَمُ ذَنْبِي أَمْ سَمَاحُكَ أَجْزَلُ

٢٦٠

إِشْرَبْ فَكَمْ سَتَنَامُ فِي قَعْرِ الثَّرَى
يَا صَاحِ دُونَ حَلِيلَةٍ وَخَلِيلٍ
لَا تُفْشِ ذَا السِّرِّ الْخَفِيِّ لَدَىٰ أَمْرِي
لَنْ تَزْهَوْا إِلَّا زَهَارُ بَعْدَ ذُبُولِ

٢٦١

إِنْ لَمْ يَكُنْ رَبِّي قَدْ شَاءَ مَا
شِئْتُ فَبَلِّ يُمَكِّنِي فِعْلُهُ
فَإِنْ يَكُنْ شَاءَ صَوَابًا فَمَا
شِئْتُ سِوَاهُ خَطَاةٍ كُلُّهُ

— ٩٥ —

التقريب

۲۵۹

ای آنکه پدید گشتم از قدرت تو
پرورده شدم بناز در نعمت تو
صد سال بامتحان گنه خواهم گرد
تا جرم من است بیش یا رحمت تو

۲۶۰

میخور که بزیر گل بسی خواهی خفت
بی مونس و بی حریف و بی همدم و جفت
زنهار بکس مگو تو این راز نهفت
هر لاله که پزمرده نخواهد بشکفت

۲۶۱

ایزد چو نخواست آنچه من خواسته‌ام
کی گردد راست آنچه من خواسته‌ام
گر جمله صواب آنچه من خواسته‌است
پس جمله خطاست آنچه من خواسته‌ام

٢٦٢

الْيَوْمَ مَا لَكَ فِي أَمْرِ الْقَدَاةِ بَدٌّ
وَلَيْسَ فِكْرُ غَدٍ إِلَّا مِنْ الْحَبْلِ
فَاغْنِمِ بِقِيَّةِ عُمُرٍ إِنْ تَكُنْ يَقِظًا
فَالْعُمُرُ يَفْنَى بِإِلَّا بَطْءٍ وَلَا مَهْلٍ

٢٦٣

لَمْ تَحْطَ بِأَقْلَبِي بِغَيْرِ أَسَى وَمَا
تَفَكُّ تَرْزَأُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا
يَا نَفْسُ خِمِ تَخَذِ جِسْمِي مَسْكَنًا
إِنْ كُنْتُ عَنْهُ سَتْرًا مَعِينًا رَحِيلًا

۲۶۲

امروز تورا دست رس فردا نیست
واندیشه فردات بجز سودا نیست
ضایع مکن این دم ار دلت بیدار است
کین باقی عمر را بقا پیدا نیست

۲۶۳

ای دل چو نصیب تو همه خون شدنست
احوال تو هر لحظه دگر گون شدنست
وای جان تو بدین بدن چکار آمده
چون عاقبت کار تو بیرون شدنست

حرف الميم

٢٦٤

يَدَقُّ ذَلِكَ الْخَرَّافُ فِكْرًا
بِصْنَعِ الطِّينِ تَدْقِيقَ الْفَهْمِ
إِلَّامَ يَسُومُهُ دَوَسًا وَلَكَا
يَخَالُ الطِّينَ غَيْرَ ثَرَى الْجُسُومِ؟

٢٦٥

وَجُودُ ذَا الْكَوْنِ مِنْ بَحْرِ الْخَفَاءِ نَدَا
وَسِرُّهُ لَمْ يَبْنِ يَوْمًا لَدَى الْأُمَمِ
كُلُّ أَمْرِيءٍ قَالَ وَهَمًا عَنْ حَقِيقَتِهِ
وَالْحَقُّ مَافَاءَ فِيهِ وَاحِدٌ بِشَمِ

— ٩٧ —

۲۶۴

این کوزه گران که دست در گل دارند
عقل و خرد و هوش بران بگمارند
بر گل لگد و طپانچه تا چند زنند
خاک بدن است تا چه میپندارند

۲۶۵

این بحر وجود آمده بیرون ز نهفت
کس نیست که این گوهر تحقیق بسفت
هر کس سخنی از سر سودا گفته است
زان روی که هست کس نمیداند گفت

جدول الخطأ والصواب

رقم الرابعة	الخطأ	الصواب
٩٦	الْعُمُرُ	الْعُمُرُ
٩٧	لمسجد	لمسجد
٩٩	عُمُرُنَا	عُمُرُنَا
١٠٠	الْوَرَقُ	الْوَرَقُ
١٠٢	أُذُنَايَ	أُذُنَايَ
١٠٣	وَجْعَلُ	وَجْعَلُ
١٠٤	لِي	لِي
١٠٦	شَيْخُ	شَيْخُ
١٠٧	أَسْمُهُ	أَسْمُهُ
١١٠	الْكُوزُ	الْكُوزُ
١٢٦	صَبَحُ	صَبَحُ
١٢٨	بِجَانِبِ	بِجَانِبِ
١٣٠	إِثْرًا	إِثْرًا
١٣٧	الْتَوَاءُ	الْتَوَاءُ
١٣٩	الْخَزَافُ	الْخَزَافُ
١٤٠	خَمَارِي	خَمَارِي
١٤١	غَدَى	غَدَى
١٤١	مِنْهُ	مِنْهُ

٢٦٦

أَزْهَرَ الرُّوضُ يَانِدِيَّ فَبَادِرُ
فَسِغْدُو ثَرَى وَيُمِسِي عَدِيمَا
إِرْتِشَفْ وَأَقْطِفْ فَسَوْفَ تَرَى الْوَرَا
دَ تَرَابَا وَالْبَتَّ فِيهِ هَشِيمَا

٢٦٧

إِنْ تَشْرَبِ الرَّاحَ فَاشْرَبْ مَعَ ذَوِي أَدَبٍ
أَوْ ذِي جَمَالٍ صَقِيلِ الْخَدْرِ مَبْتَسِمِ
وَدَعْ تَعَاطِيَهَا بَيْنَ الْمَلَا عَلَنًا
وَاشْرَبْ خَفَاءَ وَلَا تُكْثِرْ وَلَا تُدِمِ

٢٦٨

طَوَى الصُّبْحُ رَايَةَ جَيْشِ الظَّلَامِ
فَقَمُ يَانِدِيَّ وَهَاتِ الْمُدَامِ
وُفُكْ لَنَا بَرَجِسَ الْمُقْلَتَيْنِ
وَقُمْ فَلَسَوْفَ تُطِيلُ الْمَنَامِ

- ٩٨ -

۲۶۶

ساقی گل و سبزه بس طربناك شده است
دریاب که هفتهء دگر خاك شده است
می نوش و گلی بچین که تا در نگری
گل خاك شد است و سبزه خاشاك شده

۲۶۷

گر باده خوری تو باخر دمندان خور
یا با صنمی ساده رخی خندان خور
بسیار مخور فاش مکن ورد مساز
اندك خورو گه گاه خور و پنهان خور

۲۶۸

ساقی علم سیاه شب صبح ربود
بر خیز و می مغانه را درده زود
بگشای زهم دو نرگس خواب الود
بر خیز که خفتنت بسی خواهد بود

٢٦٩

حَتَّى مَ أَنْتَ أَسِيرُ لِّلْوَنِ وَالطَّعْمِ وَالشَّمِّ
وَمُقْتَفٍ كُلِّ زَيْيٍ وَكُلِّ شَيْءٍ مَدَمِّ
فَإِنْ تَكُنْ مَاءَ عَيْنِ الْحَيَاةِ أَوْ بَرْ زَمَرَمِ
سَتُودِعُ الرَّمْسَ حَتَّى لَدَى الْقَضَاءِ الْمُحْتَمِّ

٢٧٠

يَا نَفْسُ لَا تَرْتَجِي مِنْ دَهْرِكَ الْكَرَمَا
وَلَا مِنْ أَلْفَلَكِ الدَّوَارِ مُغْتَمَا
يَزِيدُ دَاوُكُ إِنْ دَاوَيْتِهِ أَلَمَا
فَأَعْرِضِي عَنْ دَوَاهُ وَأَحْيِي السَّقَمَا

٢٧١

سَنَفْنِي وَهَذَا الْكَوْنُ سَوْفَ يَدُومُ
وَتَذْهَبُ أَسْمَاءُ لَنَا وَرُسُومُ
كَمَا لَمْ نَكُنْ وَالْكَوْنُ كَانَ مُنْظَا
سَنَفْنِي وَيَبْقَى بَعْدُ وَهُوَ نَظِيمُ

— ٩٩ —

التقريب

۲۶۹

تا چند اسیر رنگ و بو خواهی شد
چند از پی هر زشت و نکو خواهی شد
گر چشمهء زمزمی و گر آب حیات
آخر بدل خاک فرو خواهی شد

۲۷۰

ای دل ز زمانه رسم احسان مطلب
وز گردش دوران سروسامان مطلب
درمان طلبی درد تو افزون گردد
با درد بساز و هیچ درمان مطلب

۲۷۱

ای بس که نباشم و جهان خواهد بود
نه نام ز ما و نه نشان خواهد بود
ز آن پیش نبودیم و نبند هیچ خلل
ز آن پیش که نباشیم همان خواهد بود

٢٧٢

بَدَا الصَّبْحُ وَأَنْشَقَّ جِيبُ الظَّلَامِ
فَقُمَّ وَدَعَ الِهَمَّ وَأَحْسُ الْمُدَامِ
فَكَمْ مِنْ صَبَاحٍ سَيِّدُو لَنَا
وَنَحْنُ نِيَامُ ! يَبْطُنُ الرُّغَامُ

٢٧٣

خُذْ نَصِيبًا مِنْ دَوْرِ دَهْرِكَ وَأَجْلِسْ
فَوْقَ عَرَسِ الشُّرُورِ وَأَحْسُ الْجَامَا
عَنِّي اللَّهُ عَنْ ذُنُوبٍ وَطَاعَا -
تِ فَادْرِكْ مِنَ الزَّمَانِ الْمَرَامَا

٢٧٤

عَطَاءُ الدِّينِ يَعْدِلُ أَلْفَ نَفْسٍ
وَتَعْدِلُ مَلِكُ دِي الدُّنْيَا الْمُدَامُ
أَرَى مَنَدِيلَ مَسْحِ الرِّاحِ عِنْدِي
لَهُ فَوْقَ الطَّيَالِسَةِ أَحْتِرَامُ

- ١٠٠ -

التغزيب

۲۷۲

هان صبح دمید و دامن شب شد چاك
بر خيز و صبوح كن چرائي غمناك
مي نوش دلا كه صبح بسيار دمد
او روي بما كرده وما روي بخاك

۲۷۳

از گردش روز كار بهري بر گير
بر تخت طرب نشين وساغر بر گير
از طاعت و معصيت خدا مستغني است
باري تو مراد خود ز عالم بر گير

۲۷۴

يكجرحهء مي ملك جهان مي ارزد
خشت سر خم هزار جان مي ارزد
آن كهنه كه لب ز مي بدو پاك كند
حقا كه هزار طيلسان مي ارزد

٢٧٥

حَقِيقَةُ الْكَوْنِ لَيْسَتْ عِنْدَ نَاضِرٍ
مِثْلُ مَجَازٍ فَعِيمٍ أَلْهَمُ وَالْأَلَمُ
فَجَارِ دَهْرَكَ وَأَخْضَعِ لِلْقَضَاءِ فَلَنْ
تُطِيقَ تَبْدِيلَ مَا قَدْ خَطَّهُ الْقَلَمُ

٢٧٦

تَسَاقَطْنَا كَطَيْرٍ فِي شِبَاكِ
نُعَانِي مِنْ أَذَى الدَّهْرِ اهْتِضَامًا
وَنَحْطُ فِي فِضَاءٍ لَيْسَ يَدُّو
لَهُ حَدٌّ وَلَمْ نَبْلُغْ مَرَامًا

٢٧٧

أَنْتَ أَبَدَعْتَنِي مِنَ الْمَاءِ وَالْطِّبِّ
بَيْنَ كَمَا قَدْ نَسَجْتَ أَلْيَافَ جَسْمِي
كُلُّ شَرٍّ مِنِّي يَلُوحُ وَخَيْرٌ
أَنْتَ قَدَّرْتَهُ فَمَا هُوَ جُرْمِي

- ١٠١ -

التقريب

۲۷۵

ای دل چو حقیقت جهان هست مجاز
چندین چه خوری تو غم از این رنج دراز
تن را بقضا سپار و با وقت بساز
کاین رفته قلم زبهر تو ناید باز

۲۷۶

مائیم در او فتاده چون مرغ بدام
دلخسته روزگار و آشفته مدام
سر گشته در این دایره بی در و بام
نا آمده بر مراد و نا رفته بکام

۲۷۷

از آب و گلم سرشته من چکنم
پشم و قصبم تو رشته من چکنم
هر نیک و بدی که از من آید بوجود
تو بر سر من نوشته من چکنم

٢٧٨

ثَوْبُ قُدْسِي خَلَعْتُهُ فَوْقَ دِينِ
وَتَبَسَّمتُ فِي ثَرَى الْحَانِ حَرَمًا
فَعَسَانِي أَلْقَى لَدَى الْحَانِ عُمَرَاءَ
ضَاعَ مِنِّي بَيْنَ الْمَدَارِسِ قَدَمًا

٢٧٩

تُقَلِّلُ الرِّاحُ تَكَثُّرَ الْوَرَى
وَهِيَ تَحُلُّ مُشْكَلاتِ الْعَالَمِ
لَوْ ذَاقَ إِبْلِيسُ الْمُدَامَ مَرَّةً
أَتَى بِالْفَيِّ سَجْدَةً لِأَدَمَ

٢٨٠

تَارِكَ الرِّاحِ لَا تَدُمُّ الشُّكَارَى
إِنْ أَوْفَقَ أَنْتَ وَيُمَعَى الْأَنْثَامُ
بِاجْتِنَابِ الْإِطْلَا أَفْتَحَرْتَ وَتَأْتِي
بِذُنُوبٍ لَهَا الْمُدَامُ غَلَامُ

- ١٠٢ -

۲۷۸

ما خرقةء زهد بر سر خم کردیم
 واز خاک خرابات تیمم کردیم
 شاید که درون میکه در یابیم
 عمری که درون مدرسه گم کردیم

۲۷۹

از باده شود تکبر از سرها کم
 وز باده شود گشاده بند محکم
 ابلیس اگر زباده خوردی یکدم
 کردی دو هزار سجده پیش آدم

۲۸۰

گر می نخوری طعنه مزین مستانرا
 گر دست دهد توبه کنم یزدانرا
 تو غره مشو بدینکه من می نخوری
 صد کار کنی که می غلامست انرا

—۱۰۲—

جدول الخطأ والصواب

رقم الرباعية	الخطأ	الصواب
١٤٤	تَرْقِيَا	تَرْقِيَا
١٤٨	الْعَذْرُ	الْعَذْرُ
١٤٨	فَلْسَعِي	فَالْسَعِي
١٥١	الْكَدَّرَ	الْكَدَّرِ
١٥٣	حِيَوَانُ	حِيَوَانُ
١٥٥	لِحِظَةً	لِحِظَةً
١٦٠	وَمِخْ	وَمِخْ
١٦٩	تَنَاطَرُ	تَنَاطَرُ
١٧٢	حُسُنُ	حُسُنُ
١٨٦	لِنَحْصُوهَا	لِنَحْصُوهَا
١٨٧	(وإن) في صدر الشطر (٢) موضعها آخر الشطر	
١٨٧	مَبْعَدَت	مَبْعَدَت
٩٨	وَرَبُّ	وَرَبِّ
٢٠٥	دَابَّاءُ	دَابَّاءُ
٢١٠	حُسُنُ	حُسُنُ
٢١٩	كَمَا	كَمَا
٢٢٤	بَكْرٍ	بَكْرٍ
٢٢٧	سَلَاة	سَلَاة

٢٨١

نُورُ الْبَصِيرَةِ نَحْنُ فِي عَيْنِ الْحُجْبَى
وَكَذَلِكَ نَحْنُ الْقَصْدُ مِنْ ذَا الْعَالَمِ
هَذَا الْوُجُودُ قَدْ اسْتَدَارَ كَخَاتَمِ
النَّقْشِ نَحْنُ بِفَضْلِ ذَلِكَ الْخَاتَمِ

٢٨٢

تَحَوَّلْ لِي يَا دَهْرُ جِلْبَابِ الْأَسَى
كَمَا تَشَقُّ لِي رِذَا التَّعْنِيمِ
تُعِيدُ لِي رِيحَ الصَّبَا نَارًا كَمَا
تُصِيرُ الْمَاءَ تَرَابًا فِي فِي

٢٨٣

إِذَا لَمْ نَكُنْ فِي الدَّهْرِ نَبْقَى فَعَيْشُنَا
يَدُونِ الْحُمَا وَالْحَبِيبِ ذَمِيمُ
إِلَى مَا أَهْتَمَّ بِي فِي قَدِيمٍ وَحَادِثٍ
وَسَيَّانٍ بَعْدِي حَدِثٍ وَقَدِيمُ

— ١٠٣ —

التَّعْرِيبُ

۲۸۱

مقصود ز جمله آفرینش مائیم
در چشم خرد گوهر ینش مائیم
این دائرهء جهان چو انگشتري است
بی هیچ شکی نقش نگینش مائیم

۲۸۲

ای چرخ دلم همیشه غمناک کنی
پیراهن خرمی من چاک کنی
بادی که کشم در دلم آتش کینش
آبی که خورم در دهنم خاک کنی

۲۸۳

چون نیست مقام ما در این دیر مقیم
پس بی می و معشوقه غذا نیست الیم
تا کی ز قدیم و محدث امیدم و بیم
چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

— ۱۰۳ —

٢٨٤

دَعَا الْوَرْدُ دَائِي يُوسُفُ الرُّوضِ فَأَنْظَرُوا
كَيْاقُوتَهُ بِالْيَبْرِ مَعْلُوءَةٍ فِي
فَقُلْتُ أَيْنَ لِي مِنْ عِلَامَاتِ يُوسُفَ
فَقَالَ أَنْظِرْنِ ثَوْبِي الْمَغْضَبَ بِالْدِّمِ

٢٨٥

حَلَّ فِكْرِي فِي الْكَوْنِ كُلِّ مَعْنَى
مِنْ حَضِيضِ الثَّوَى لِأَوْجِ النُّجُومِ
قَدْ تَبَيَّنَتْ كُلُّ مَكْرٍ وَمِرٍ
فِيهِ إِلَّا سِرَّ الرَّذَى الْمَحْتُومِ

٢٨٦

أَنَا لَسْتُ أَقْنَطُ مِنْ خَالِقِ
رَحِيمٍ لِعِبْدٍ ذُنُوبِي الْجِسَامِ
إِذَا الْيَوْمُ مَتَّ صَرِيعَ الْإِطْلَا
سَيَعْفُو غَدًا عَنْ رَمِيمِ الْعِظَامِ

— ١٠٤ —

التقريب

۲۸۴

گل گفت که من یوسف مصر چمنم
یا قوت گرانمایهء پرزر دهنم
گفتم چو تو یوسفی نشانی بنمای
گفتا بنگر غرق زخون پیرهنم

۲۸۵

از جرم حضيض خاك تا اوج زحل
كردم همه مشكلات كردون راحل
بيرون جستم ز بند هر مكر و حيل
هر بند گشاده شد مگر بنـدا جل

۲۸۶

از خالق كرد گار وز رب رحيم
نوميد نيم به جرم و عصيان عظيم
گرمست و خراب مرده باشم امروز
فردا بخشد باستخوانهاي رميم

— ۱۰۴ —

(۱۴م)

٢٨٧

لِحُكْمِ الْقَضَا وَكَيْلِ أُمُورِكَ مَا أَحْتَوِي
كَيْبَانِكَ أَعْصَابًا وَجِلْدًا وَأَعْظَمًا
ذَرِعِ الْمَنِّ مِنْ خَلٍّ وَإِنْ بَكَ حَاتِمًا
وَاللِّخْصَمِ لَا تَخْضَعُ وَإِنْ بَكَ رُسْتَمًا

٢٨٨

إِنَّ الْأُولَى أَضْحَوْا أَسَارَى عَقْلِهِمْ
ذَهَبُوا بِحَسْرَةٍ فَاقِدٍ مُتَنَدِّمٍ
إِشْرَبَ وَعَدُّ كَالْأَغْيَاءِ فَإِنَّهُمْ
صَارُوا زَيْبًا فِي أَوَانِ الْحُصْرِ

٢٨٩

رَبِّي أَفْتَحْ لِي بَابَ رِزْقِي وَأَرْسِلْ
لِي قُوَّتِي مِنْ دُونِ مَنْ الْأُنَامِ
وَأَدِمْ نَشْوَةَ الْإِطْلَاقِ لِي حَتَّى
تُذْهِبَنِي مَا عِشْتُ عَنْ آلَامِي

- ١٠٥ -

۲۸۷

تا در تن تست استخوان ورگ وپی
از خانهء تقدیر منه بیرون پی
گردن منه ار خصم بود رستم زال
منت مکش ار دوست بود حاتم طی

۲۸۸

آنانکه اسیر عقل و تمیز شدند
در حسرت هست و نیست ناچیز شدند
رو بیخبری و آب انگور گزین
کین بیخبران بغوره میوین شدند

۲۸۹

ای رب بگشای بر من از رزق دری
بی منت مخلوق رسان ما حضری
از باده چنان مست نگهدار مرا
کز بیخبری نباشدم درد سری

٢٩٠

إِنِّي وَإِنْ ذُقْتُ الْغَرَامَ وَقَلَّ لِي
مِنْ مَبْهَرِ الْأَسْرَارِ مَا لَمْ يَنْفَعِهِمْ
فَالْيَوْمَ حِينَ فَتَحْتُ عَيْنَ ابْصِيرَتِي
أَصْبَحْتُ أَعْلَمُ أَنَّنِي لَمْ أَعْلَمْ

٢٩١

بَادِرِ الْيَوْمَ إِذْ تُطِيقُ نَوَالَا
وَأَزِلْ عَنْ حَشَاكَ رَفَاقِ الْهُمُومَا
إِنَّ مَلِكَ الْحَمَالِ لَيْسَ بِبَاقٍ
فَسَتَلْقَاهُ بَفْتَةٍ مَعْدُومَا

٢٩٢

إِنْ تَكُنْ يَا نَدِيمُ نَارًا بِصَخْرِ
فَسَجَرِي إِلَيْكَ جَارِي الْحِمَامِ
غَنِّ فَالْكُونُ مِنْ ثَرَى وَهَوَا
كُلُّ أَنْفَاسِنَا فَجِي بِالْمُدَامِ

— ١٠٦ —

۲۹۰

هر چند دلم ز عشق محروم نشد
کم ماند ز اسرار که مفهوم نشد
اکنون که بچشم عقل در مینگرم
معلوم شد که هیچ معلوم نشد

۲۹۱

زنهار کنون که میتوانی باری
بردار ز خاطر عزیزان باری
کین مملکت حسن نماند جاوید
از دست تو هم برون رود یکباری

۲۹۲

در سنگ اگر شوی چو نار ای ساقی
هم آب اجل کند گذار ای ساقی
خاکست جهان غزل بگو ای مطرب
با دست نفس باده یار ای ساقی

٢٩٣

إِنَّ ظِيَابِهِ أَسْتَهَامَ فَوْأَدِي
عَادَ صَبًا بِشَادِنٍ مُسْتَهَامًا
كَيْفَ أَرْجُو مِنْ بَعْدُ بَرٍّ لَدَائِي
وَطَيْبِي أَضْحَى يُعَانِي السَّقَامَا

٢٩٤

إِنْ رَأَيْتِ السَّاقِي لِحْدَوَاهُ أَهْلًا
عَمِّي فِي فَوَاضِلِ الْإِنْعَامِ
وَإِذَا لَمْ أَكُنْ بِأَهْلٍ سَقَانِي
فَوْقَ قَدْرِي بِعَادَةِ الْإِكْرَامِ

٢٩٥

أَيَا فَلَكَأَ يُرِي كُلَّ نَذْلٍ
وَلَيْسَ يَدُورُ حَسْبَ رِضَا الْكَرِيمِ
كَفَى بِكَ شَيْمَةً أَنْ رُحْتَ تَهْوِي
بِذِي شَرَفٍ وَتَسْمُو بِاللَّيْمِ

- ١٠٢ -

۲۹۳

یاری که دلم زهر او زار شده
او جای دگر بغم گرفتار شده
من در طلب علاج خود چون کوشم
چون آنکه طیب ماست بیمار شده

۲۹۴

گر جنس مرا خاصه بداند ساقی
صد فضل زهر نوع براند ساقی
ور در ما نم برسم خود باده دهد
وز حد خودم در گذراند ساقی

۲۹۵

ای چرخ خسیس خس دون پرور خس
هرگز نروی تو بر مراد دل کس
چرخا فلکا ترا همین عادت بس
ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس

— ۱۰۷ —

جدول الخطأ والصواب

رقم الرباعية	الخطأ	الصواب
٢٣٢	إِنْ	إِنَّ
٢٤١	أُنْتِي	أَنْتِي
٢٤٤	يَا صُنِي	يَا صَنِي
٢٦١	كَلُّهُ	كُلُّهُ
٢٨٢	تُشَقُّ	تَشُقُّ
٢٨٢	فِي	فِي
٢٨٨	الْحُضْرِمُ	الْحَضْرِمُ
٣١٦	لِنَّال	لِنَّال
٣١٧	عَلِمُ	عَلِمُ
٣٣٣ ف	أَرِيش	أَرِيش
٣٣٤	أَلْذِي	أَلْذِي
٣٣٦	وَجَلُّوسًا	وَجَلُّوسًا
٣٣٨	أَوْوَلِي	أَوْوَلِي
٣٤٤	تُسْتَرَدُّ	تُسْتَرَدُّ
٣٤٥	جَارِبَةٌ	جَارِبَةٌ

اعتذار : كان من الواجب ان تكون الرباعية ٣٥١ في حرف الميم فسمي عنها فوضعت في آخر الرباعيات حرصاً عليها .

٢٩٦

الْأَفْقُ كَأْسٌ فَوْقًا مَقْلُوبَةٌ
كَمْ تَحْتَهَا خُدَعُ اللَّيْبِ الْأَحْزَمُ
أَنْظِرُوا دَادَ الْكَأْسِ مَعَ كُوزِ الْإِطْلَا
شَفَّةٌ عَلَى شَفَةِ وَبَيْنَهُمَا دَمٌ

٢٩٧

سِرُّ الْحَيَاةِ لَوْ أَنَّهُ يَدُّو لَنَا
لَبَدَا لَنَا سِرُّ الْمَمَاتِ الْمُبْهِمِ
لَمْ تَعْلَمَنَّ وَأَنْتِ حَيٌّ سِرُّهَا
فَعَدَّ إِذَا مَامَتْ مَاذَا تَعْلَمُ ؟

٢٩٨

حَلَقْتُ بِالْفِكْرِ مِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ أَرَى أَلْ
جِنَانَ وَالنَّارَ وَالْأَلْوَا حَ وَالْقَلَمَا
فَصَاحَ دَاعِي الْحُجَى فَيْكَ الْجِنَانُ زَهَتْ
وَالنَّارُ شَبَّتْ وَفَيْكَ أَلْوَحُ قَدْ رُقِمَا

— ١٠٨ —

۲۹۶

این چرخ چو طاسیست نگون افتاده
دروی همه زیرکان زبون افتاده
در دوستی شیشه وساغر بنگر
لب بر لب و در میان خون افتاده

۲۹۷

دل سر حیات اگر کماهی دانست
در موت هم اسرار الهی دانست
امروز که باخودی ندانستی هیچ
فردا که ز خود روی چه خواهی دانست

۲۹۸

بر ترز سپهر خاطر م روز نخست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ میجست
پس گفت مرا معلم از فکر درست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ با تست

٢٩٩

إِنَّ الَّذِينَ تَرَحَّلُوا مِنْ قَبْلَنَا
نَزَلُوا بِأَجْدَاثِ الْغُرُورِ وَنَامُوا
إِشْرَبَ وَخَذَ هَذِي الْحَقِيقَةَ مِنْ فِي
كُلِّ الَّذِي قَالُوا لَنَا أَوْهَامُ

٣٠٠

لَمْ تَقُلْ لِي مَا قُلْتَ إِلَّا لِحِقْدٍ
زَاعِمًا أَنِّي بِلَا إِسْلَامٍ
أَنَا أَقَرَرْتُ بِالَّذِي قُلْتَ لَكِنْ
أَنْتَ أَهْلٌ لِمِثْلِ هَذَا الْكَلَامِ؟

٣٠١

بِأَمْنٍ غَدَوْتَ لِحَوْكَانِ الْقَضَا كُرَّةً
سِرَّ كَيْفَ شَاءَ وَلَا تَبْسُ بَيْتٍ فَمِ
فَمَنْ رَمَى بِكَ فِي الْمِيدَانِ مُضْطَرِبًا
أَدْرَى وَأَعْلَمُ مَا يَجْرِي مِنَ الْقِدَمِ

- ١٠٩ -

۲۹۹

آنانکه ز پیش رفته اند ای ساقی
در خاک غرور خفته اند ای ساقی
رو باده خور و حقیقت از من بشنو
با دست هر آنچه گفته اند ای ساقی

۳۰۰

با ما تو هر آنچه گوئی از کین گوئی
پیوسته مرا ملحد ویدین گوئی
من خود مقررم بد آنچه گوئی لیکن
انصاف بده ترا رسد کین گوئی

۳۰۱

ای رفته بچوکان قضا همچون گو
چپ میخور و راست میرو و هیچ مگو
کآنکس که ترا فکند اندر تک و پو
او داند واو داند واو داند واو

— ۱۰۹ —

٣٠٢

إِلَى مَ وَأَنْتَ لِلدُّنْيَا حَزِينٌ
وَطَرَفُكَ دَامِعٌ وَالْقَلْبُ دَامِي
فَعِشْ جَذْلَانِ وَأَرْتَشِفِ الْحُمَيَّا
وَنَلْ أَقْصَى الْهِنَا قَبْلَ الْحَمَامِ

٣٠٣

إِنَّ الْقَضَاءَ لِأَمْرٍ لَا يُرَدُّ وَمَا
نَصِيبُ ذِي الْهَمِّ إِلَّا السُّقْمُ وَالْأَلَمُ
إِنْ تَقِضْ عُمُرَكَ مَهْمُومَ الْفَوَادِ فَلَنْ
تَزِيدَ شَيْئًا عَلَى مَا خَطَهُ الْقَلَمُ

٣٠٤

لِي نَقْدًا سَاقٍ وَعُودٌ وَرَوْضٌ
وَأَنَّكَ الْوَعْدُ فِي غَدٍ بِالنَّعِيمِ
دَعْ حَدِيثَ الْجَنَانِ وَالنَّارِ مَنْ جَاءَ
مِنَ الْخُلْدِ أَوْ مَضَى لِلْجَعِيمِ ؟

— ١١٠ —

۳۰۲

تا کي زغم زمانه محزون باشي
با چشم پر آب و دل پر خون باشي
مي نوش و بعیش کوش و خوش دل میباش
ز آن پیش کزین دایره بیرون باشي

۳۰۳

از رفته قلم هیچ دگر گون نشود
وز خوردن غم بجز جگر خون نشود
گر در همه عمر خویش خونابه خوري
یکذره از آنچه هست افزون نشود

۳۰۴

ساقی و بتی و بربطی بر لب کشت
این هر سه مرا نقد و ترا نسیه بهشت
مشنو سخن بهشت و دوزخ از کس
که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

حرف النون

٣٠٥

فَلَكَ الشُّهْبُ قَالَ لِي أَفْتَعِرْ
لِي حَكْمُ الْقَضَاءِ فِي الْأَكْوَانِ
لَوْ غَدَا لِي فِي السِّرِّ أَذْنِي أَخْتِيَارِ
لَمْ تَجِدْنِي أَدُورُ كَالْحَيْرَانِ

٣٠٦

أَحْسَنُ مِنْ زُهْدِ الْفَتَى عَنْ رَبِّهَا
رَشْفُ الْحُمَيَّا وَأَقْبَاءُ الْحِسَانِ
إِنْ كَانَ أَهْلُ الْحُبِّ وَالرَّاحِ فِي
لَظَى فَلَنْ تَلْقَى أَمْرًا فِي الْجَنَانِ

— ١١١ —

۳۰۵

در گوش دلم گفت فلك پنهاني
حکمي که قضا بود زمن ميداني
در گردش خویش اگر مرا دست بدي
خود را برهاندمي زسر گرداني

۳۰۶

مي خوردن و گرد نیکوان گردیدن
به زآنکه بزرق زاهد ورزیدن
گر عاشق و مست دوزخي خواهد بود
پس روي بهشت کس نخواهد دیدن

— ۱۱۱ —

٣٠٧

إِذَا كُنْتَ تَعْلَمُ سِرَّ الدُّنَى
فَنِيمَ وَحَتَامَ هَذَا الْعَنَاءِ
إِذَا الْإِذْهَارُ لَا يَجْرِي حَسَبَ الْمَرَامِ
فَعِشْ مَا حَيْثُ حَلِيفَ الْهِنَاءِ

٣٠٨

إِنْ لَمْ أَطْعَمْكَ إِلَهِي فِي الْحَيَاةِ وَلَمْ
أُطَهِّرِ النَّفْسَ مِنْ أَدْرَانِ عِصْيَانِ
فَلَيْسَتْ النَّفْسُ مِنْ جَدِّ وَالْقَانِطَةِ
إِذْ لَمْ أَقْلُ قَطُّ إِنَّ الْوَاحِدَ اثْنَانِ

٣٠٩

كَمْ فِي الْمَدَارِسِ وَالصَّوَامِعِ أَنْفُسُ
تَرْجُو الْجَنَانَ وَتَخْتَشِي النَّيْرَانَا
لَكِنَّ مَنْ عَرَفَ الْإِلَهَ وَسِرَّهُ
لَمْ يُشْغَلَنَّ بِذِي الْأُمُورِ جَنَانَا

— ١١٢ —

۳۰۷

چون اگهی ای پسر زهر اسراری
چندین چه خوری بیهده هر تیماری
چون می نرود باختیارت کاری
خوش باش در این نفس که هستی باری

۳۰۸

گر گوهر طاعت نسفتم هرگز
ور گرد گنه زرخ نرفتم هرگز
نومید نیم ز بارگاه کرم
زیرا که یکی را دو نگفتم هرگز

۳۰۹

در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت
ترسنده دوزخند و جویای بهشت
وانکس که ز اسرار خدا باخبر است
زین تخم در اندرون خود هیچ نکشت

٣١٠

أَرَى أَجْدَانَا تَبْنِي بِلَبْنٍ
غَدَا يَا صَاحِبَ إِنْ نَزِدِ الْمَنُونَا
وَيُصْنَعُ مِنْ ثَرَانَا بَعْدُ لَبْنٍ
بِهِ تَبْنِي قُبُورُ الْآخِرِينَا

٣١١

صَبَّادُ ذَا الدَّهْرِ أَلْقَى الْحَبَّ فِي شَرَكِ
فَصَادَ صَيْدًا وَقَدْ مَمَّاهُ إِنْسَانَا
فَكُلُّ خَيْرٍ وَشَرٍّ مِنْهُ قَدْ نَشَأَ
وَرَّاحَ يَعْزُو لِهَذَا الْخَلْقِ عَصِيَانَا

٣١٢

لَا تُؤْمَلُ مَا فَوْقَ سَتِينِ حَوْلَا
لَكَ عُمْرًا وَلَا زِيمَ الْكُورِ وَأَهْنَا
وَالزَّيْمُ الدِّينَ وَالْكُتُوسَ مُدَامَا
قَبْلَ أَنْ يَصْنَعُوا رُفَاتَكَ دِنَا

- ١١٣ -

التَّعْزِيبُ

۳۱۰

از تن چو برفت جان پاك من وتو
خشتي دو نهند بر مغاك من وتو
وآنكه زبراي خشت گور دگران
در كالبدي كشدند خاك من وتو

۳۱۱

صیاد ازل كه دانه در دام نهاد
صیدی بگرفت و آدمش نام نهاد
هر يك و بدی كه میرود در عالم
او می‌كند و بهانه بر عام نهاد

۳۱۲

اندیشهء عمر بیش از شصت منه
هر جا كه قدم نهی بجز مست منه
ز آن پیش كه كه سرت كوزه كنند
تو كوزه زدوش و قدح از دست منه

٣١٣

زَمَنُ الْوَرْدِ ذَا وَضِيفَةُ نَهْرِ
وَرِيَاضُ وَيَضْعُ حُورِ حِسَانِ
عَا طِنِي الْكَاسَ فَالنِّشَاوِي صَبَاحًا
حُرِّرُوا مِن مَسَاجِدِ وَجِنَانِ

٣١٤

عَقِيقَةُ الرِّاحِ وَالْكَاسَاتُ مَعْدَنُهُ
وَالرِّاحُ رُوحٌ مِنَ الْجَائِمِ أَصْطَفَتْ بَدَنًا
وَإِنَّ كَأْسَ زُجَاجٍ بِالطَّلَاحِ ضَحِكَتْ
دَمْعُ دَمِ الْقَلْبِ فِي أَثْنَائِهِ كَمَنَّا

٣١٥

قَدْ كَانَ يَدْرِي اللَّهُ كُلُّ فِعَالِنَا
مِنْ يَوْمِ صَوَّرَ طِينَنَا وَبَرَانَا
لَمْ نَرْنِكَ ذَنَابًا يَدُورِ قَضَائِهِ
فَادَنَّ لِمَا دَا نَدْخُلُ الْبِيرَانَا؟

— ١١٤ —

التقريب

۳۱۳

فصل گل و طرف جویبار و لب کشت
با یکدوسه تازه لعبتی حور سرشت
پیش آر قدح که باده نویشان صبح
آزاد زمسجدند و فارغ ز بهشت

۳۱۴

لعل تو می مذاب و ساغرکان است
جسم تو پیاله و شرابش جان است
آنجام بلورین که زمی خندان است
اشکی است که خون دل در او پنهان است

۳۱۵

ایزد چو گل وجود ما می آراست
دانست ز فعل ما چه بر خواهد خاست
بی حکمش نیست هر گناهی که مراست
پس سوختن قیامت از بهر چه راست

٣١٦

إِنْ تَرُمُّ أَنْ تَنَالَ عُمَرَا صَحِيحًا
وَفَوْءًا آدَا لَا يَحْمِلُ الْأَحْزَانَا
فَارْتَشِفْ صَافِي الْأَيْلَا كُلَّ آنٍ
لِنَسَالِ السُّرُورِ آتَا فَاَنَّا

٣١٧

إِذَا لَمْ يَكُنْ عِلْمُ الْيَقِينِ بِمُمْكِنٍ
لَنَا وَأَنْقِضَاءُ الْعُمَرِ بِالشَّكِّ خُسْرَانُ
فَلَا يَنْبَغِي أَنْ تَتْرَكَ الرَّاحَ لِحَظَّةٍ
وَسَيَّانٍ حِينَ الْجَهْلِ صَاحٍ وَنَشْوَانُ

٣١٨

غَسِّلُونِي بِالرَّاحِ بَعْدَ الْمُنُونِ
وَأَذْكُرُوهَا وَالْكَاسَ فِي تَلْقِينِي
وَلَذَى الْحُسْرِ إِنْ أَرَدْتُمْ لِقَائِي
مِنْ ثَرَى بَابِ حَانَةِ فَاطْلُبُونِي

- ١١٥ -

۳۱۶

خواهي كه اساس عمر محكم يابي
يكچند بعالم دل بي غم يابي
فارغ منشين ز خوردن بادهء ناب
تا لذت عمر خود دمام يابي

۳۱۷

چون نيست حقيقت و يقين اندر دست
نتوان بآميد شك همه عمر نشست
هان تانتهيم جام مي از كف دست
در بيخردى مرد چه هشيار و چه مست

۳۱۸

چون فوت شوم بياده شوئيد مرا
تلقين ز شراب و جام گوئيد مرا
خواهيد بروز حشر يابيد مرا
از خاك در ميكد جوييد مرا

٣١٩

نَفْسٌ بَيْنَ كُفْرٍ تَأْوِلُ الدِّينِ
نَفْسٌ بَيْنَ شِكْنَا وَالْيَقِينِ
مَا أَرَى حَاصِلَ الْحَيَاةِ سِوَاهُ
فَاقْضِهِ بِالسُّرُورِ قَبْلَ الْمُنُونِ

٣٢٠

الْبَلْبُلُ قَدْ شَدَا عَلَى الْأَغْصَانِ
فَاشْرَبَ صَهْبَاءَهَا مَعَ النَّدْمَانِ
وَالْوَرْدُ زَهَافَقَمُ وَبَادِرُ عَجَلَا
يَوْمَيْنِ مِنَ الْهِنَاءِ فِي الْبُسْتَانِ

٣٢١

إِذَا كَانَ عَدْلًا قِسْمَةُ الرِّزْقِ فِي الْوَرَى
فَلَنْ يَجِدُوا فِيهِ مَزِيدًا وَنَقْصَانًا
فَلَا تَكُ فِي فِكْرٍ لِمَا لَمْ يَكُنْ وَعَيْشُ
لَعَمْرُكَ حَرُّ النَّفْسِ مِنْ كُلِّ مَا كَانَا

- ٢١٦ -

۳۱۹

از منزل کفر تا بدین یکنفس است
واز منزل شك تا بیقین یکنفس است
این يك نفس عزیز را خوش میدار
چون حاصل عمر ماهمین یکنفس است
۳۲۰

اکنون که زند هزار دستان دستان
جز باده لعل از کف مستان مستان
بر خیز و بیا که گل بشادی بشکفت
دوری دوسه داد خود زبستان بستان
۳۲۱

چون رزق تو آنچه عدل قسمت فرمود
یکذره نه کم شوه نه خواهد افزود
آسوده زهر چه نیست میباید شد
آزاده زهر چه هست میباید بود

— ۱۱۶ —

٣٢٢

كَسَرْتُ يَارَبِّ إِبْرِيْقَ الْمُدَامِ كَمَا
سَدَدْتَ لِي بَابَ عَيْشِي حَيْثُمَا كَانَا
أَنَا شَرِبْتُ وَتُبَيْدِي أَنْتَ عَرَبْدَةٌ
لَيْتَ الثَّرَى بِفِي هَلْ كُنْتَ تَشْوَانَا؟

٣٢٣

لَوْ كُنْتُ رَبَّ اخْتِيَارٍ مَا أَتَيْتُ إِلَى آلِ
مُذْنِبَا وَلَمْ أَرْتَحِلْ عَنْهَا وَلَمْ أَبِنْ
أَمَّا كَانَ أَسْعَدَنِي لَوْ لَمْ أَجِيْ أَبَدًا
لِلدَّهْرِ يَوْمًا وَلَمْ أَرْحَلْ وَلَمْ أَكُنْ

٣٢٤

الدَّهْرُ يَا خِيَامُ يَبْرَأُ مِنْ فَنِي
يُنْسِي مِنْ الْأَيَّامِ فِي أَشْجَانِ
إِشْرَبْ عَلَى نَعْمِ زُجَاجَةٍ قَرَقَفِ
قَبْلَ انْكِسَارِ زُجَاجَةِ الْأَبْدَانِ

— ١١٧ —

التقريب

۳۲۲

ابریق می مرا شکستی ربی
بر من در عیش را بیستی ربی
من می خورم و تو میکنی بد مستی
خاکم بدهن مگر تو مستی ربی

۳۲۳

گر آمدنم بمن بدی نا مدمی
ورنیز شدن بمن بدی کی شدمی
به زین نبود که اندرین دیر خراب
نه آمد می نه بد می نه شد می

۳۲۴

خیام زمانه از کسی دارد ننگ
کو در غم ایام نشیند دلتنگ
می نوش ز آبگینه با ناله چنگ
ز آن پیش که آبگینت آید بر سنگ

— ۱۱۷ —

٣٢٥

حَتَّى مَ فِي هَمِّ لَمَّا بَأْتِي وَهَلْ
يَجْنِي حَمِيعُ الْحَازِمِينَ سِوَى الْعَنَّا
أَلْهَمُ لَيْسَ بِزَائِدٍ أَوْ مُفِصِّصٍ
فِي الرِّزْقِ فَالْتَزِمِ الْمَسْرَةَ وَالْهَبَا

٣٢٦

عِشْ هَنِئًا فَالْدَّهْرُ لَيْسَ بِعَاقٍ
وَسَتَّبَقِيَ الْحُومُ دَاتِ اقْتِرَابٍ
وَسَبَّعْدُو ثَرَاكَ لَيْسَ فَبْنِي
فِي قُصُورِ النَّاسِ أَوْ إِيوَانِ

٣٢٧

أَسْتُ أَدْرِي هَلِ الْإِلَهَ بَرَانِي
لَجِيَانِ الْأَحْرَى أَوْ الْبِيرَانِ
لِي نَقْدًا سَاقِي وَرَوْضٍ وَرَاحٍ
وَلَكَ الْوَعْدُ فِي غَدٍ بِالْجِيَانِ

— ١١٨ —

۳۲۵

غم چند خوري بکار نا آمده پیش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
خوش باش و جهان تنگ مکن بردل خویش
کز خوردن غم رزق نگردد کم و بیش

۳۲۶

خوش باش که دهر بیکران خواهد بود
بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتی که ز قالب تو خواهند زدن
ایوان سرای دگران خواهد بود

۳۲۷

من هیچ ندانم که مرا آنکه سرشت
از اهل بهشت کرد یا دوزخ زشت
جامی و می و مساقی بر لب کشت
این هر سه مرا نقد و ترا نسیه بهشت

٣٢٨

هَدَّرُ كُنْ الْإِيمَانَ ذَنْبِي وَأَنْسِي
ذَنْبَ مَنْ رَاحَ يَعْبُدُ الْأَوْثَانَا
أَنَا أَخْشَى ذَنْبِي مَتَى وَزَنُوهُ
يَوْمَ حَشَرَ أَنْ يَكْسِرَ الْمِيزَانَا

٣٢٩

إِذَا مَا جَاءَنَا رَمَضَانُ يُلْقَى
بِهِ التَّيْدُ الثَّقِيلُ عَلَى حِجَانَا
فَاغْفِلْ يَا إِلَهِي النَّاسَ حَتَّى
يَخَالُوا أَنَّ سَوَاءً أَنَا

٣٣٠

حَلَّ السَّمَاءِ ثَوْرٌ وَثَوْرُ غَدَا
يَحْتَمِلُ الْأَرْضَ بِقَرْنَيْهِ
أَنْظُرْ بَيْنَ الْعَقْلِ كَيْمَا تَرَى
قَطِيعَ حُمُرٍ بَيْنَ ثَوْرَيْنِ

- ١١٩ -

التغريب

۳۲۸

دارم گنهی که پشت ایمان شکند
بازار تمام بت پرستان شکند
بار کنهم اگر بمیزان سنجند
ترسم که بروز حشر میزان شکند

۳۲۹

ماه رمضان چنانکه امسال آمد
بر پای خردبند گران حال آمد
ای بار خدای خلق را غافل دار
تا پندارند که ماه شوال آمد

۳۳۰

گاو یست در آسمان و نامش پروین
يك گاو دگر نهفته در زیر زمین
چشم خردت گشای چون اهل یقین
زیر وزبر دو گاو مشتی خر بین

٢٢١

سَاطُوَيْنَ صَاحِ أَعْلَامِ النِّفَاقِ غَدَاً
وَأَقْصَدَنَّ بِشَيْبِي الرِّاحِ وَالْحَنَانَا
بَلَّغْتُ سَبْعِينَ حَوْلًا كَمَا مِلًّا فَعَتَى
أَلْقَى إِلَهَاءَ إِذَا نَمُ أَلْقَاهُ الْآنَا ؟

٢٢٢

فَنَمَّ جِسْمُ الرُّجَاجِ رُوحًا فَمَا كَى
يَأْسِينَا يُحِيطُ فِي أَرْحُوانِ
لَا لَعْمَرِي فَأَلْبَانُ جَمِيدُ مَا
فَنَمَّ فِي الْقَلْبِ سَائِلَ النِّيرَانِ

٢٢٣

قَدْ أَصْبَحَ أَحَانُ بِنَا عَامِرَا
وَكَمْ نَقَضْنَا مِنْ مَتَابِ لَنَا
مَا يَصْنَعُ الْعَفْوُ بِإِلَا مَاثِمُ
الْعَفْوُ يَزْدَانُ بِإِثَامِنَا

— ١٢٠ —

التقريب

۳۳۱

فردا علم نفاق طی خواهم کرد
با موی سفید قصد می خواهم کرد
پیمانه عمر من بهفتاد رسید
ایندم نکنم نشاط کی خواهم کرد

۳۳۲

این جسم پیاله بین بجان آبستن
همچون سمنی بارغوار آبستن
نی نی غلطم که جام از غایت لطف
آیست باتش روان آبستن

۳۳۳

آبادی میخانه زمی خوردن ماست
خون دو هزار توبه در گردن ماست
گر من نکنم گناه رحمت چه کند
آرایش رحمت از گنه کردن ماست

٣٣٤

إِنْ مَنْ أَدَرَ كُؤَالِ الْمَنَاصِبِ ذَاقُوا
جُرْعَ الْهَمِّ وَالْأَسَى الْوَانَا
وَعَجِيبٌ أَنَّ الَّذِي لَيْسَ يَهْوَى
حِرْصَهُمْ لَا يَرَوْنَهُ إِنْسَانًا

٣٣٥

حَتَّى مَصَوْمُكَ وَالصَّلَاةُ نَنَسَكَا
فَدَعِ الْمَسَاجِدَ وَأَقْصِدَنَّ الْحَانَا
وَأَشْرَبَ فَسَوْفَ تَرَى رُفَاتَكَ نَارَةً
كُوزًا وَأُخْرَى أَكُوسًا وَدِنَانَا

٣٣٦

أَتَمَنَى دِيوَانَ شِعْرِ وَنِصْفًا
مِنْ رَغِيفٍ وَكُوزِ صَبَاءٍ حَانَ
وَجِبَالُوسًا مَعَ الْحَمِيدِ بِقَفَرٍ
ذَلِكَ خَيْرٌ مِنْ مَلِكِ دِي سُلْطَانِ

— ١٢١ —

التقريب

۳۳۴

این جمع اکابر که مناصب دراند
از غصه و غم ز جان خود بیزارند
و آنکس که اسیر حرص چون ایشان نیست
این طرفه که ادمیش می شمارند

۳۳۵

تا چند زمسجد و نماز روزه
در میکده ها مست شو از دریوزه
خیام بخور باده که این خاک ترا
که جام کنند و گه سبو گه کوزه

۳۳۶

تنگی می لعل خواهم و دیوانی
سد رمقی باید و نصف نانی
وانگه من و تو نشسته در ویرانی
خوشر بود از مملکت سلطانی

٣٣٧

حِينَ جُودَ الْإِلَهِ فَاضَ بَرَانِي
وَبَدَرَسِ الْغَرَامِ قَدَمًا حَيَانِي
وَلَقَدْ صَاغَ مِنْ قُرَاضَةٍ قَلْبِي
بَعْدَ هَذَا مِفْتَاحَ كَنْزِ الْمَعَانِي

٣٣٨

حَتَّى مَ أَبْنِي عَلَى سَطْحِ الْمِيَاهِ لَقَدْ
سَمِعْتُ دِيرًا وَعَبَادًا لِأَوْثَانِ
مَنْ قَالَ إِنِّي مِنْ أَهْلِ الْجَحِيمِ وَمَنْ
أَتَى مِنَ الْخُلْدِ أَوْوُولِي لِنِيرَانِ ؟

٣٣٩

حَتَّى مَ تُصْبِحُ لِلْأَطْمَاعِ حِلْفَ عَنَاءِ
حَيْرَانٍ تَعْدُو بِهَذَا الْكَوْنِ مُقْتَبَا
مَضْرُوءَ وَنَمَضِي وَكَمْ يَأْتُونَ بَعْدُ وَكَمْ
يَمْضُونَ مِنْ دُونِ أَنْ يَحْظِيَ أَمْرُؤُهُ يَمْنَى

— ١٢٢ —

التَّعْرِيْبُ

۳۳۷

چون جود ازل بود مرا انشا کرد
بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضه زر قلب مرا
مفتاح خزانه در معنی کرد

۳۳۸

تا چند زنم بروی دریاها خشت
نومید شدم زبت پرستان و کنشت
خیام که گفت دوزخی خواهد بود
که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت

۳۳۹

چند از پی حرص و آژتن فرسوده
سر گشت دوی گرد جهان بیهوده
رفتند و رویم و دیگر آیند و روند
یکدم بمراد خویش تن نابوده

٣٤٠

كُنْ حِمَارًا فِي مَعْشَرِ جَهْلَاءَ
أَيَقْنُوا أَنَّهُمْ أُولُو الْعِرْفَانِ
فَهُمْ يَحْسِبُونَ لِلْجَهْلِ مَنْ لَدَى
سَنِ حِمَارًا خِلَوعًا مِنَ الْإِيمَانِ

٣٤١

مَنْ بَرَى أَكْوَسَ الرُّءُوسِ وَأَبْدَى
عِنْدَ تَكْوِينِهَا أَدَقَّ الْفُنُونِ
كَبَّ كَأْسًا مِنْ فَوْقِ مَائِدَةِ الْكُؤُ
نِ دِهَاقًا قَدْ أُتْرِعَتْ بِالْجُنُونِ

٣٤٢

أَسَفًا لِقَلْبٍ لَيْسَ يَذْكِيهِ الْهَوَى
شَفْعًا وَلَيْسَ يَهَيِّمُ قَطُّ بِشَادِنِ
لَا يَوْمَ أَضْيَعُ قَطُّ مِنْ يَوْمِ أَمْرِي
يَقْضِيهِ دُونَ غَرَامِ ظَبْيٍ فَاتِنِ

— ١٢٣ —

۳۴۰

با آن دوسه نادان که چنان میدانند
از جهل که دانای جهان ایشانند
خر باش که از خری ایشان بمثل
هر گونه خراست کافرش میدانند

۳۴۱

آن کاسه گری که کاسهء سرها کرد
در کاسه گری صنعت خود پیدا کرد
بر خوان وجود ما نگون کاسه نهاد
و آنکاسهء سر نگون پر از سودا کرد

۳۴۲

أفسوس بر آن دل که دراو سودی نیست
سودا زدهء مهر دلفروزی نیست
روزی که تویی عشق بسر خواهی برد
ضایعتر از آن روز ترا روزی نیست

٣٤٣

أَوِ ارْتَكَبْتُ خَطَايَا النَّاسِ كَلِيمُ
لَكُنْتُ أَرْجُو لَذَنِي مِنْكَ غُفْرَانَا
قَدْ قُلْتُ إِنَّكَ يَوْمَ الْعَجْزِ تَنْصُرُنِي
لَا عَجْزَ أَعْظَمُ لِي مِنْ عَجْزِي الْآنَا

حرف الهاء

٣٤٤

إِلَى مَا أَسَاكَ عَلَى الْفَانِيَةِ
أَنَالَ أَمْرُؤُ عَيْشَةَ بَاقِيَةٍ؟
هِيَ النَّفْسُ عَارِيَةٌ تُسْتَرَدُّ
فَعِشْ مَعَهَا عَيْشَةَ الْعَارِيَةِ

— ١٢٤ —

گر من گنه روی زمین کردستم
 عفو تو امیداست که گیرد دستم
 گفتم که بروز عجز دست گیرم
 عاجزتر از این خواه کاکنون هستم

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست
 هر گز دیدی کسی که جاوید بزیست
 این یکدو نفس که در تنت عاریتست
 با عاریتی عاریتی باید زیست

٣٤٥

إِنْ كَانَتْ الْأَفْلَاقُ ضِدَّ ذَوِي الْبَصَائِرِ جَارِبَةً
إِنْ شِئْتَ قُلْ هِيَ سَبْعَةٌ أَوْ شِئْتَ عِدَّةً ثَمَانِيَةً
وَإِذَا رَحَلْتَ غَدًا وَخَلَفْتَ الْأَمَانِي بَاقِيَهُ
فَلْيَا كُتْلَكَ نَمْلُ قَبْرِكَ أَوْ ذِيَابُ الْبَادِيَةِ

٣٤٦

إِذَا مَا صَحَوْتُ عَدِمْتُ الْهِنَا
وَمَهَا سَكِرْتُ فَقِدْتُ النُّهَى
وَلَكِنَّ بَيْنَهُمَا حَالَةً
هِيَ الْعَبَشُ وَالْقَلْبُ رِقٌّ لَهَا

۳۴۵

چون چرخ بکام يك خردمند نگشت
خواهي تو فلک هفت شمر خواهي هشت
چون بايد مرد و آرزوها همه هشت
چه مور خورد بگور چه گرگ بدشت

۳۴۶

چون هشیارم طرب زمن پنهان است
ورمست شوم در خردم نقصان است
حالیست میان مستی و هشیاری
من بنده آن که زندگانی آن است

صرف الباء والالف المقصورة

٣٤٧

مَنْذُ مَيَّزْتُ بَيْنَ كَفَيٍّ وَرَجَلِي
غَلَّ هَذَا أَلَدَّهْرُ الَّذِي يَدَيَّا
أَسْفَا يَحْسِبُونَ فِي الْحَشْرِ عُمْرًا
مَرُّ بِي دُونَ شَادِنٍ وَحَمِيَّا

٣٤٨

أَيُّهَا النَّفْسُ لَوْ نَفَضْتَ غُبَارَ الْأُ
جْسِمِ أَضْحَى فَوْقَ السَّمَاءِ مَا أَوَى
لَكَ عَرْشٌ فَوْقَ السَّمَاءِ فَعِيبُ
أَنْ تَحْيِيَّيَ وَتَرْتَضِيَ الْأَرْضَ مَثْوَى

- ١٢٦ -

۳۴۷

تا باز شناختم من این پای زدست
این چرخ فرو مایه مرا دست بیست
آفسوس که در حساب خواهند نهاد
عمری که مرا بی می و معشوقه بدست

۳۴۸

ای دل ز غبار جسم اگر پاک شوی
تو روح مجردی بر افلاک شوی
عرشست نشیمن تو شرمست بادا
کائی و مقیم خطئه خاک شوی

٣٤٩

مِنَ الْعَارِ أَنْ تَسْعَى لِتَحْصِيلِ شَهْرَةٍ
وَأَنْ تَشْتَكِي مِنْ جَوْرِ ذَا الْفَلَكَ الْبَلَوَى
لَنْ تَغْدُ مِنْ عَطْرِ الْحُمَيَّا بِنَشْوَةٍ
يَكُنْ لَكَ خَيْرًا مِنْ غُرُورِكَ بِالتَّقْوَى

٣٥٠

إِنِّي وَإِنْ كُنْتُ لِدُنْبِي فِي شَقَا
فَلَسْتُ بِأَيْسًا كَكُفَّارِ الْوَرَى
أَرْجُو وَإِنْ مَثُ بَسْكَرِي سَحَرًا
رَاحًا وَظَبِيًّا فِي جِنَانٍ أَوْ لَفَى

٣٥١

دَعْ عَنْكَ دَرَسَ الْعُلُومِ أَجْمَعِيَا
وَأَشْفِ بِأَصْدَاغِ شَادِنِ سَقَمِكَ
وَأَهْرِقْ بِكَاسِ دَمِ الزُّجَاجِ وَطَبْ
مِنْ قَبْلِ أَنْ يَهْرِقَ الزَّمَانُ دَمَكَ

— ١٢٧ —

التقريب

۲۲۰

یا رب تو جمال آن مه مهر انگیز
اراسته بسنبل عنبر بیز
پس حکم همیکنی که دروی منگر
این حکم چنان بود که کجدار و مریز

۲۲۱

بر چهره گل شبنم نوروز خوش است
در صحن چمن روی دلفروز خوش است
ازدی که گذشت هر چه گوئی خوش نیست
خوشباش وزدی مگو که امروز خوش است

۲۲۲

تن زن چو بزیر فلک بی باکی
می نوش که در جهان آتش ناکی
چون اول و آخرت بجز خاکی نیست
انگار که بر خاک نه در خاکی

٢٢٣

لَا أَنَا عَالِمٌ وَلَا أَنْتَ سِرٌّ ۖ
دَهْرٌ أَوْحَلَ مُسْكِلٍ مِنْهُ دَقًّا
تَتَطَنَّى خَلْفَ السِّتَارِ فَإِنْ رَا
لَ فَلَا أَنْتَ أَوْ أَنَا تَمَّ نَفَى

٢٢٤

بَكَرَ الرَّيِّعِ وَمِرَ السَّيَاءِ
حَيَاتِكَ تَبْلَى وَأُورَاقَهَا
فَلَا تَأْسُ وَأَشْرَبْ فَإِنَّ اللَّهْمُ
مَ هِيَ السَّمُّ وَالرَّاحُ تَرِيْقَهَا

٢٢٥

أَنَّ الصَّبُوحَ هَلُمَّ فَافْتَحْ حَانَنَا
هَذِي ذُكَاةَ تَهْمٍ بِالْإِشْرَاقِ
إِنْ كَانَ يَسْرِخُ نَالَعْنَاءَ زَمَانَنَا
فَهَلُمَّ فِي كَأْسٍ إِلَيَّ دِهَاقِ

- ٨٢ -

۲۲۳

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من
و این حرف معمی نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده گفتگوی من و تو
چون پرده بر افتد نه تو مانی و نه من

۲۲۴

از آمدن بهار و از رفتن دی
اوراق وجود ما همیگردد طی
می خور مخور اندوه که گفتست حکیم
غمهای جهان چه زهر و تریاقش می

۲۲۵

چون هست زمانه در شتاب ای ساقی
بر نه بکفم جام شراب ای ساقی
هنگام صبح قفل از در بگشا
تعجیل که آمد آفتاب ای ساقی

۳۴۹

تنگ است بنام نیک مشهور شدن
عاراست ز جور چرخ رنجور شدن
خمار بیوی آب انگور شدن
به زانکه بزهد خویش مغرور شدن

۳۵۰

هر چند که از گناه بد بختم وزشت
نومید نیم چو بت پرستان کنشت
اما سحری که میرم از مخموری
می خواهم و معشوقه چه دوزخ چه بهشت

۳۵۱

از درس علوم جمله بگریزی به
و ندر سر زلف دلبر آویزی به
زان پیش که روز گار خونت ریزد
تو خون قنینه در قدح ریزی به

— ۱۲۷ —

الأضداد